

MULENGA WA MPANGA

by Daniel Chola Musatwe

..

The Northern Rhodesia Publications Bureau

Lusaka

1962

LC

GR360
B38M8

First published 1962.

MULENGA WA MPANGA

KALE ilyo nali umwaice uwa myaka ikumi limo, abakalamba baleshimika libililibili pa nsaka umulandu wakwa Mulenga wa Mpanga; pamo no mulandu wakwa Nakaoma. Lelo pa kushimika tabalelondolola ukuti imilandu ya kuti yalola kuli Mulenga, ne ya musango uyu nayo yalola kuli Nakaoma. Lelo ine calenkalipa sana pa kumfwa ifyo ukulanda kwabo takwalembwa. Aba bene bakalamba balesosa abati: "Mulenga takafwe, pantu Lesa alimulemba icishibile icakukanai-paiwa."

E kutila baletunganya Kaino mwana Adam. Kanshi imilandu ii yonse ku mano yandi yalenangulusha, pa kumona abaleshimika bali abakote, nati ikalabwa nga bafwa. Ukulemba nako nshaishibe. Nomba apo naishiba ukulemba nalashimika na ine kuli imwe.

Nine,

Daniel Chola Musatwe

IFILIMO

1. Mulenga Afuma Kwi? 1
2. Ifyo Mulenga Alepepa 2
3. Mulenga Apususha Abantu mu Buta 7
4. Mulenga Afwa 9
5. Mulenga Abuka mu Mupashi 10
6. Ifyenda Mulenga mu Mpanga 11
7. Abantu balya Inama shakwa Mulenga 13
8. Mulenga Ifyo Engila mu nganda ya muntu 14
9. Apafumine Ukwinika Ishina Iya Mulenga 19
10. Apafumine Ukuti Mulenga Akulye 20
11. Umuntu Asendwa na Mulenga 21
12. Mulenga Pali Musonda-we-Tandwe 22

1. MULENGA AFUMA KWI?

MULENGA kale ali fye muntu pamo pene nga fino fine tuli. Twalikwata banyinefwe na bashifwe, twalikwata na bamunyinefwe ne nkashi shesu. Nao wine bali ifi fine.

Nyinabo ali ni Katayi. Umukalamba wabo, ibeli lyabo ni Kaoma. E calengele benike nyinabo Katayi batile ni Nakaoma. Efyo caba mu Lubemba, umuntu nga abeleka, ishina lyakwe liba nga ilyashikama mu ishina lya mwana; balati Shimwila, Namwila. Nao wine Katayi lyalishikeme mu lyakwa Kaoma, alaitwa Nakaoma. Akonkeshapo Konkola, nao wine balemwitilako abati Nkankola. Nkashi yabo ali ni Mwenya. Limolimo uyu nyinabo Katayi aleitilwa na kuli Mwenya kwine; baleti Namwenya. Mulenga wena ali ni kasuli, eco teti betileko batile Namulenga iyoo. Pantu munomwesu mu Lubemba caba kwati cishilano icakukanaitilwa kuli kasuli. Bonse aba balikwete imilimo balebomba mu Lubemba.

Mulenga ali ni shima pepo wa milungu ya Lubemba, alekuule mfuba mu fipooma na mu mpili shimoshimo umwali ncengo kwati fimayanda. Alepepela mu fipooma mu kufwaila abantu babo ukuti balecimfya mu buta. Alepepela na mu ncengo mu kufwaila abantu umutende.

Mwenya batemwanene sana na kasuli wabo Mulenga. E calengele no kuti alemusendela utuntu twakocela Lesa wa milungu alepepa. Talekula mfuba iyo, aleoca fye ifiita.

Bamunyina balya mumfwile numbwile, Konkola na Kaoma, bena baleipika umwafi uwakupishamo abalecita imilandu. Katayi nyinabo ico ashele umushimbe abana bacili abaice, tamwene cifulo cinecine. Aleti fye kuli uyu mwana ayaikalako panono, kuli uyu nako panono.

Nomba natutale tulabe kuli bonse, tukonke imilandu yakwa Mulenga wa Mpanga eka. Ne calenga ukuti tulumbule aba bonse ni pa kulanga ukuti tafyelwe eka. Wishi wena ico ashakwete milimo ineine io alebomba, eco takokwela kula-bwa, neco afwile abana bacili abaice. Kanshi Mulenga wa

Mpanga alumbukila ku milimo umwine abombele iya buka-pepa. Abantu nabo balemwita mucinshimucinshi, baletila ba Mulenga Mukulu.

2. IFYO MULENGA ALEPEPA

NATUMFWA ukuti Mulenga eko ali, lelo tatulaumfwa ifyo alecita pa kupepa imilungu yakwe kuntu alepepela.

Twalishiba ukuti umuntu onse nga ali ukutali ne ncito abomba, umutima tawikala bwinobwino. Kuti alesakamana ukuti nalimo nakulacelwa, atemwa umulimo wandi tawakapwe bwangu. Kanshi ali fye no kukukila kulya kwine. E calengele no kuti Mulenga akukile ku cipooma ca Kalambo; eko abalile ukupepela.

Ailesanga icisoka icikalamba icali mu menshi palya pene Kalambo aponesha amenshi. Cali icabuta pa mpumi. Abantu baleti caba ne mpande pa mpumi. Icisoka cine ici eco bainike ne shina lya Kalambo. Kanshi Mulenga aikele kulya kwine eka kwati lishilu. Abalilepo ukulima ibala ilyo abyelemo imbuto imisango yonse, mwali, amale, amasaka, imbalala, kalundwe, sonkwe, ilanda, inyanje, ifyumbu, ifipushi, imyungu ne fibimbi na fimbipo. Mumbali ye bala ili abyelemo imono, nasho shatwele kapeleko. Ku mono aleengako amafuta ya kusuba umwine no kusuba ku cipe alesendelamo ifya kubomya pa kupepa, alesubako ne nkula pakuti cibe ica-busaka.

Kabili ukushinguluka umutanda wakwe alimineko ifyumbu. Palya pene pa mutanda epo alefuma ilyo aleya mu kupepa pali Kalambo. Mu mano yakwe aletontonkanya ukuti palya pantu pali imfumu ikalamba iyacita cilya cipapwa icakuti uku konse umumana wafuma waba fye uusuma uwatambalala, pano pene epo caisaba umuyenge na menshi yalepona ifi ne congo icikalamba. Cinecine Lesa abapo wa maka yonse.

Aleyako cila bushiku. Aleya mu koca ifilyo alimine, aleyoca umuku umo pa mulungu umo, alefiposa na palya amenshi yaponena alesosa na mashiwi ati: "Lesu wa maka ya kwimba ici alye pakuti na ine ampele amaka ya kulimishe

ifilyo, nkalelya nkende no mutende." Ifilyo filya fyaleya no mumana, fimbi nafyo icisoka Kalambo calelya. Alelima ifilyo fyakwe mu nika ya Buningi. Pantu inshita ilya abantu tabaishibe kulima, balelima panono mu manika. Ifilyo fyakwe fyafundile nganshi.

Bushiku bumo nyina na nkashi yakwe Mwenya bafumine ku mushi abati: "Natuye tulamona Mulenga wesu uku kuntu aikala eka, tulemufuluka muno."

Baima no tubunga mu kape na tucilemba mu kanweno abati: "Tutwalile uwaikala eka mu mpanga, tacawama ukuya ku mwana uleikampa fye nga we cipuba."

Katayi ulya na mwane baiposa na mu nshila balaya. Tabailemusanga pa mutanda, basangile naya ku kupepa ku cipooma. Ubo bwine e bushiku alelekela Lesa ifintu alimine. Banyina ilyo bamwene ifyo alimishe, basunguka nganshi, bapanga no kwikala pamo na Mulenga. Mwenya nkashi yakwe atampa ukumubilikisha pa kwishiba uko alolele pakuti omfwe abwelele ku mutanda. Lelo ico ali pa cipooma icalcita icongo teti ateshe. Basuka bamona akashila umo alola pa kuya kulya kuntu, nabo eko baya no tupe twine bamuletele. Kuti bati baloleshe, bamona ifimenshi filefuma apatali no kupona mu muyenge panshi pambipambi. Bapapa pa kumona Mulenga ekele panshi mu muyenge mupepi na paleponena amenshi. Bamona aleipula ifyumbu alefipoosa cimocimo pa menshi alelanda na mashiwi ati: "Lesu Mukulu we wamaka yonse, we waimba ici cintu ku maka yobe kabili ku kutemwa kobe; mpelako na ine amaka ya kwikatishe lukasu pakuti ndelimisha. Umpokeko na ku fiswango fya muno mpanga."

Bwangubwangu aumfwa ne shiwi lya banyina uko balemuposha abati: "Shimwapoleni tata. Utubunga utu na tucilemba utu twakuletela."

Apoka fyonse aitila na pa menshi, balabwelela na ku mutanda. Baumfwana no kuti bakakukile kulya kwine ku mutanda.

No bushe ilyo babwelela ku mushi, bayashimikila abanabo ifyo Mulenga alima, babashimikila no kuti amaka ya kulima

afumya mu kupepa abati: "Conse ico Mulenga alomba kuli Lesa wakwe Kalambo alacimona."

Ilyashi lilya lyasuka lyafika na ku matwi ya mfumu ya Lubemba. Yatuma abantu baisaita nyina kwa Mulenga na nkashi yakwe pakuti bese basose bwino ifyo cali.

Pa mulandu wa kuti imfumu balecushanya na Banalanansa abo balelwishanya nabo pepe, yatontonkenye ukuti, apo Mulenga asenaminwa ku mipashi, nga na ine ampepelako, nalimo kuti nacimfya abalwani bandi.

Nacine bashimikila imfumu fyonse ifyo Mulenga acita, ne fyo Kalambo wine aba, nefyo Lesa amupa fyonse ifyo alomba.

Imfumu aiti: "Cisuma kanshi mailo nkamupa abantu mukaye nabo kuli munyinane Mwamba wa Milungu, eo mukaya nao kuli mwano akatupapatileko ku Milungu isuma, twacula muno ku balwani."

Bwati bushica fye, mwine Lubemba abula ilino lya nsofu ne njombe shibili, abula na bakalume ba kuya na Nakaoma ku Milungu kwa Mwamba. Apaala ilino lya nsofu amate pamo ne njombe shine. Abantu batoota, baya na kwa Mwamba ku Milungu.

Mwamba tailekaana. Nao pa kwima atala apita ku mfuba shakwe, asha apepa, e pa kuya na kuli Shimapepo mukalamba. Ilyo bamutuula umulandu abeba ati: "Mulelala kuno kwine, tukayapepa mailo." Icingulo abapeela na mafunde ya kwendelamo pa kuya kulya kuntu ati: "Kuno mwaisa ni kuli Lesa Mukulu, kabili mukali sana nga mwapusa mu fintu ndemweba. Kuno takwaba kupashanya tuni nga tulelila, nangu ukupashanya ifilelile nama. Kabili takuli kunya mu nika. Umo nga cite fi, tukuluba tatwakalondoke, tukafwila bonse mu mpanga. Kanshi umuntu nga nalwala munda, akashale, pamo no wa congo no wa mulengulula no muloshi."

Bushica fye ulucelo, abebukisha ku mafunde abebele icungulo, baima ne lino lya nsofu ne njombe shibili. Umwine e watangilako, ba nyina na nkashi yakwe e bamukonkapo, elyo ni mfumu Mwamba, na bantu bonse panuma. Tabalesosa pa kuya iyoo. Bafika, bakosha ne conto ca mulilo.

Mulenga abule lino lya nsofu alambalika pa cipooma mu muyenge, abantu bonse bashele ku mulundu. Mulenga ashi-fuma fye mu muyenge, icisoka ca mpande pa mutwe naco cafuma mu menshi, calala na pa lino lya nsofu. Abantu bapapa sana, basunguka nefyo icipooma caba. Bonse bawa panshi batoota.

Mulenga aipaya ne njombe imo, aoca. Alapunda ati: "Mulungu we Lesa wa pano we wamaka yonse, twakupapata fwe bantu bobbe, tupele amaka ya kwansha abalwani besu. E pakuti bonse bakeshibe ukuti uli shibo."

Aipula inama na pa mulilo alashipoosa pa menshi, yasuka njombe yonse yapwa. Icisoka naco caibila na pa menshi. Elyo aeba imfumu na bantu ati: "Awe nomba capwa, njombe yashala ipayeni moce, yena twalalya nifwe."

Abantu bwangubwangu baipaya njombe, baoca, balalya no kulya Mulenga abeba no kushinga imito boclelepo inama pa mpumi, e kukanalaba imfumu ya mpande pa mpumi.

Abakalamba bamobamo basosela pamo abati: "Icilibwe caleisuka kwati mwinshi, na bantu baleingila mukati." Bambi nabo abati: "Ne lino lya nsofu line lilya babikile mukati ka cilucengo." Basosa no kuti; nga bengatobaula icilibwe baka-sangamo ifintu fimofimo ifyakale.

Ilyo bapwa ukupepa, babwelelamo ku kutwala Mwamba kwa Ntalasha. Bayasanga e bushiku bacimfishe abayeke. Abantu bonse e pa kwishiba ukuti Mulenga ni shimapepo winewine.

Nakaoma na nkashi yakwe Mwenya bakukila kulya kwine. Nomba pa kuya ku kupepa balacita ifi; nyina alesenda ifintu fye lambo. Mwenya ena inkuni sha kocelapo iciita.

Cali ca nsoni kuli Mulenga pa kulasendama njanda imo na banyina na nkashi yakwe. Asuka ayasanga ulupili lwa Chisha umo alepitana mu kufwaye nama sha kuleka ifiita. Ashinguluka ulu lupili, asuka amona umwinshi kwati ni njanda. Aingila mukati, mwali umwafiita fititi. Taishibe ukuti caba nge njanda atemwa lucengo. Apamfiwa sana ukuti amone mukati. Afuma alashika no mulilo, akosha; asenda utukuni

no mulilo akosha mukati. Amona kabili kuntanshi kwafiita, atole cishishi ca mulilo, asanikako, amona fye ciyanda icikulu sana, kwati ni pa mukooti. Atemwa sana ati: "Cawama nomba muno twakulasendama bwino. Bamayo na Mwenya bakulasendamina kukati ine kuno mwinshi."

Cilya ati kamfumine panse, awe asanga icilibwe naciisala icine ceka pa mwinshi. Aesha ukufwayafwaya ukwacibelo mwinshi, afitwa. Nomba ico akoseshe umulilo lwa ku mwinshi, ashininkisha ukuti kwena umwinshi wacibela pa ncende ine iyo. Elyo ati: "Cisuma kandale fino fine, mailo ulucelo nkesha inshila shimbi mpaka nkafume. Kabili na kuli mayo nindaya nati nshabwele, akasuba nako nakawa." Aya pa mulilo wakwe alaonta, apona na mu tulo, alala.

Ulucelo kabili amano yambi yaisa ati: "Yangu bane muno muntu ubusuma! Bushe impili shonse shaba fino fine? Awe iyoo. Kanshi ici cintu nani aisafukula? Mwandi kuti aba ni ulya Mulungu wa pa Kalambo uwafukula na cilya cimuyenge acitapo icipooma. Ulya Lesa e waba na maka ya kufukule fintu, e wafukula ne ci cine. Kanshi ulya Lesa taba palya pene peka iyoo, aba mpanga yonse. Kanshi kamupepe, alenjisiwila."

Atalika no kupepa ati: "We Lesa we wamaka ayengi, we waba mu mapanga yonse, njisiwila, pakuti njeshimika ukuti tawaba pamo iyoo, njembebe ukuti mpanga shonse eko waba. Mbebe nabo balekupepa monsemonse."

Ashipwa fye ukupepa, ne cilibwe caisuka, afumina na panse. Kabili asha asepapo, caisala icine, aya na ku mutanda ukwashala banyina na nkashi yakwe.

Lyonse ilyo ali mukati, umutima wakwe wali fye pa mulu, aleti nalimo nshakafumemo nkafwila muno mwine. Kanshi ilyo bamwiswilile, no mutima waika; ainika no lupili lwine ishina lyakuti ni Chishamutima. Nomba abantu bena taba-fisha ili shina, bapelela pakutita Chisha.

Ilyo afika ku mutanda, aeba nyina Nakaoma na nkashi yakwe ifyo amwene, ifyo apepele nefyo acisendama. Apingula ukusenda ifilyo, ukututulula amatala no ku kukila ku Chi-

shamutima. Nyina te mukani, asumina bakukila nomba mu lupili lwa Chisha.

3. MULENGA APUSUSHA ABANTU MU BUTA

MU NSHITA ine bapwile ukutunte filyo, e lintu Kafululanga imfumu ya bakalima manika babushishe ulubuli na Bayeke. Bakalima manika tabali bantu batali, bali kwati tuntele mafwasa, lelo bena balilepeleko cinono. Balelya utumpolyo ne nsasa ne mishila ya miti imoimo. Kanshi e calengele balelima mu manika, balebyala fye umumbu wekaweka. Umukote uwanshimikile atile balefwala fye mpapa sha nama, ashimike no kuti babutukile ku Kapinda ka Kulyo. Uyu mukote ishina lyakwe ni Shamungole.

Kanshi bashamfumu ba Lubemba bamwene ukuti kuti cawama ukwafwako Abayeke ukucimfya Kafululanga. Pantu nga cakuti ayansha Abayeke, kuti balunda pa fita fyakwe aisalwisha na fwe Babemba bene.

Ulu lubuli lwa mifwi na mafumo lwabipile nganshi. Aba bantu abepi balebula bamo baiminina kuntanshi akatalamu-kila, bambi bena banina imiti babelama mu mabuula. Kanshi Abayeke ilyo baleisa, bamona abeminine kuntanshi beka, e pa kuyako imbilo, bacila pa bali ku miti. Abali ku miti batampa ukulasa Abayeke mu numa, na kuntanshi nako balalaswa, ukwakubutukila kwabula. Bawile sana. Abapuswiweko e bailekuta kuli Chitimukulu abati: "Shikulu twafwa tutuleni fwe bana benu kuli Bakalima-malungu."

Chitimukulu nao atuma abantu ku kupepa kuli Mulenga ku lupili lwa Chisha. Abapele nsofu ne gombe.

Mulenga ashipwa fye ukupepa, e pa kweba abantu ati: "Muyeeba bashamfumu ukuti, aba Bakalima-malungu nga mwabacimfya, teti mubateeke, kuti mwabeba bayafwaye calo kumbi. Efyo Lesa asosa."

Abantu batoota babwelelamo. Basosa no mulandu ku mfumu. Umukote ulya Shamungole anshimikile ukuti wisha ishina lyakwe ni Fitote, nao ali muli lulya lubuli lwa kulwisha

Bakalima-malungu. Ati twabanshishe ulucelo ninshi ne miyomba ilelya umumbu mu manika balimine. Ilyo babanshishe tabaipeye nkole nelyo umo, babele fye ukuya.

Na nomba amanika ya mimana ingi mu Lubemba mukasanga yaba ne mputa sha kale. Mumomumo mukamonamo no tumumbu kamokamo. Bakolwe mumomumo eco bashifumina mu mishitu, pantu balasangamo utumumbu.

Nangu bacimishe Bakalima-malungu, ubuta tabwalepwa iyoo. Abantu baleendauka ukufuma mu tupinda tonse ukwisafwaya ubwikashi mu ncende umushali bantu. Libilibili balepita mu Lubemba, balelwa nabo. Ico balefulumuka bukali bwa bamulalakwacnama Ababemba. Abantu tabalefwaya kwikala nangu bacimbile, kano fye baya kumbi.

Kaoma na Konkola nabo basuka bafulumuka umulimo wabo uwakwipikila abantu umwafi, baya kuli balupwa lwabo ku Chisha. Kwenalimolimo balebwela ku mfumu no kushimika ifyo shimapepo alecita, baleshimika no kuti uyu munyina Shimapepo, alicila ne ngulu yaliko muli shilya nshiku Makumba.

Mulenga apepele umwingi nganshi, apepele pa Chishimba, Musonda-we-Tandwe, Malunda, Mpalapata, Musakanya na shimbipo. Uyu mukalamba anshimikile ukuti, mu lupili lumoulwa ku Lubingu, mukati limolimo nga mwayamo mukasanga cimo nga lampi cileyaka, ninshi mipashi naitemwa. Limbicilashima. Naipwishe ishina lya lupili; uyu Shamungole atile balilesha bashimapepo wa Lubemba ne ngulu ukulumbula umwaba ici cintu caka nge lampi, abati kano fye Lucelejangamwine akeselumbula ilya mfumu yabamo. Ababemba bonse batila linso lya mfumu. Ilya mfumu ya linso nga yaishila umuntu muli bungulu ku Lubingu, kuti umuntu alasesema ati: "He, he, he, nine Mufishisheni mwitwa na Lucele." E kutila, nine mfumu ya kufishisha, kano Lucelejangam akesenjita ishina lyandi.

Ishamfumu shaleita Mulenga konsekonse, shalemutwalila iyombe she lambo ne mbushi ishing. Impanga yena lyonse balecita imo. Balemutwalila ubwalwa ne filyo fimbi, nao

alefyoca no kufituula ku mipashi, fimbi alelya. Lelo ilambo lya mpanga lyena tapali nelyo umo uwalelya, yaleposwa yonse pa cipooma, atemwa ukuyoca yonse yalungula.

Ilyo icalo catalala, Kaoma na Konkola babwelela ku mulimo wabo uwa kwipika umwafi.

4. MULENGA AFWA

KULI Chisha uko Mulenga aikele, talekele kulima. Alelima ifilyo ifya misangomisango, ifisuma, fyaletefuma fye, ifyafunda. Imfumu na bantu baleponenwa pe ne nsala, pantu inshita ishing tabalelima, balebakilwa ku kulwa. Eico panuma ya bulwi, insala yalepona ikali.

Imfumu nayo pe fye yaletuma abantu ku kulumba imbuto sha kulima kuli Mulenga. Alebapeela. Lelo panuma ya lubuli balwile na Baswahili lyena Nakaoma alikenye mwane ukubapeela imbuto ishisuma ati salula, pantu kuntanshi nga basanga tafimenene abantu bakapate mfumu shabo bakacite iwe imfumu. Kanshi Mwenya uwapishishe imyaka itatu apo awilile icisungu, umwipwa wa mfumu e wamukobekele ukuti akamuupe. Mwenya alyumfwile uko Nakaoma alekaka inkaama na mwane Mulenga. Mwenya mu mutima ati nshakopwe nga baishiba inkaama ya kusalule mbuto. Kankabebe lyena bakacila ukuntemwa.

No bushe ulya Mulenga atumine mfumu imbuto ishasalulwa. Balima babyala na mu mabala ya mfumu na ya bantu. Imfula nao yakunta. Kuicusha fye tafyamenene. Insala nayo elyo yacila. Mwenya asuka atumbule nkaama ku mfumu ati: "Mwe mfumu mukalima mukakopole na maboko, tafyakamene, Mulenga, amutumina ifyasalulwa atemwa ifyaipikwa."

Imfumu yafulwa nganshi, yatuma abakuyaipaya Mulenga. Cinecine Shimapepo afwa.

Na nomba batila amamba ya mbalala balelya ne mito balekosesha umulilo ne lino lya nsoku apo Mulenga alekalakuti wafisanga mu lupili lwa Chisha. Tabamushikile iyo, batila abolele mulya mwine.

5. MULENGA ABUKA MU MUPASHI

ISHAMFUMU na bantu bashiko basenda ne filyo fyakwa Mulenga. Fimo bayabyala, fimbi balalya. Ico fishasalwile fya-mena, abantu bapusuka ku nsala.

Nomba balaba ukuti mu calo mwaba ifintu ifingi, mwaba ifimoneka ne fishimoneka ku menso. Ifimoneka fyaba pabili, kuli ifimoneka pe ne fimoneka limolimo, eico tutila *visibilium* et *invisibilium*.

Kanshi Mulenga ilyo afwile ilyo bamwiipeye, alifumine mu cipande ca fimoneka, aba mu cipande ca fishimoneka, lelo ali mu cipande ca filya ifimoneka limolimo kabili ukumonekela umoumo. Aka kapande kaba akayafya. Ukusumina nako kuntu kwayafya. Balabika sana ifikansa umuntu nga asosa ati: "Nimona cakuti." Balasosa ati: "Bufi, kano nefwe tumone nga tusumine."

Abangeli tabamoneka, lelo limolimo balamoneka. Umungeli Raphael amonekele Tobi, no Mungeli Gabriel amonekele mama Maria. Kanshi aba bangeli baletulanga ukuti ifishimoneka fyaba pabili, kuli ifimoneka limolimo kuli bamobamo mu myaka mu myaka. Abantu abengi tabasumina, ifikansa fyalifulisha. Kwena nangu umuntu akane shani aicusha fye. Icamoneka ninshi nacimone, kabili ne camoneka cine balacipela ne shina. Kanshi takwaba icintu ico bapela ishina ici-shabako.

Mulenga nao eko aba. Nomba tabela mu musango ulya abelelemo acili mu bumi iyoo, kabili namumfwa kale ukuti alifwile ilyo bamwiipeye. Nomba aba na ulya mubili ushikwa, ulya mwana Lesa Christu asosele ati: "Umulungulwa tawaba na mubili uwikatwa na mafupa tawakwata." Asosele ifi ilyo alemonekela abasole bakwe ilyo ashukwike, abebele no kuti bamwikate pakuti bashininkishe ukuti ena ali no mubili wa bumuntu. Cinecine Christu ena ali no mubili wa cinecine ulya bamushikile nao, nomba wali usuma, uwabeeka, uwayanguka, uucindami sana. Nomba ulya mubili akene uwa bulungulwa, e ulya waba na Mulenga wa Mpanga. Uyu mubili wakwe

tawikatwa nangu kuli cimo. Nga nuisala iganda ena kuti apita apabula akapunda. Nangu aba ifi taba nga Mfumu yesu Christu. Wena nangu aingile mu Senaculo ukupitila pa kapunda ilyo amonekele Abasole bakwe mu ganda, lelo wena alekatwa. Ngefyo aebele Toma ati pisha iminwe mu filaso fyandi. Kanshi umubili wakwa Mulenga umbi fye. Kanshi tutile nomba umuntu aba cimbicimbi fye te muntu.

6. IFYENDA MULENGA WA MPANGA

TUMWITA uwampanga pantu taba mu mushi, kabili tafuma mu mushi. Afuma mu lupili lulya lwine bamwipalemo ulwa Chisha, aba kwati emo bamushikile.

Kanshi apo ulya mubili walekosha umulilo wafwa no kubola walibola, kanshi ulya mubili nomba teti ubombe umulimo umbi uo walebomba kale; na menso yene aya kale teyo amwenako pa nshita ino, kabili nayo yene yalibola. Nomba aba na menso aya mubili umbi nge fyo twalaisaumfwa pa kulekelesha.

Mulenga nga mulya tulandile atile alafwa ilyo bamwiipeye, umupashi wakwe namponga wasekelele ku milungu alepepa atenwa ni Mulungu umwine wa maka yonse amusekelele teti twishibe. Ico twaishiba cakuti, ilyo afwa mu musango ulya, apelwe amalampi yabili. Ilampi limo enda nalyo pe, lyena lisuma na ku bantu bomi. Ilampi limbi lyena libi nganshi. E mfuti yakwe.

Abo alepepa bamupela aya malampi pa kuti alesanika mu lupili lwa Chishamutima, mulebuuta. E shuko aba nalyo ukufika na lelo. Pantu umubili wa kufwaye nkuni no kukosho mulilo walibola. Tontonkanyeni panono ilyo muba mu tulo; amenso yenu yalashibata yaleka no kumona; imibili nayo mwaifimba mu malangeti, yalatuusha. Lelo umubili umbiumbi fye uo mushaishiba ifyo waba, wafuma palya mulele, waya na mu kwangala na banenu mu fyalo uko mwali ukutali. Limbi mulamonana na banenu bamo abafwa mu kulota kwenu muli

pamo na bomi. Palya pene muleyangala limolimo mulamona inkalamo ilemutamfya, mwatampa no kupupuka. Limbi nalyo kuti nga ulefwaya ukwitilila, wamona abantu, awe watiina, wasuka wamona apakubelama, epo wabomfeshana na menshi. Ico cibela ifi pantu uletiina ukusebana pa menso ya bantu. Umo ulelota wasuka wabwelela ku mubili ulya ushile wafimba mu bulangeti; awe waima walalongwela na babiyo ifyo ulotelele.

Nomba mune kankwipushe. Ilyo wali uleyangala na babiyo wali na ulya mubili wacifimba ubulangeti? Bushe ilyo wacilapupuka wacimena amapindo kuli uyu mubili wacilala? Uyu mubili wacilala nga wabuuka bushe kuti wausanga mu fyalo wali ulotele, umo mwali muleyangala na babiyo? Kanshi ishiba ukuti uyu mubili ufimbana ni umbi, na ulya usangwa mu filoto nao umbi. Nomba ulya wangala nga taubwelele mu ufimba, ulya ufimbana teti wime, kano fye ulya wangala nga wabwelele mu ufimbana e pa kwima walaenda. E uyu waba na mu cipande ca *invisibilium*, pantu taumoneka ku mubili ufimbana. E uyu wine Mulenga wa mpanga aba nao. Kabili umubili wa musango uyu wena tufwa wa kubelelela fye. Ukucula kwena ulacula, ngefyo limbi kuti walota inkalamo ilekusumaula uleumfwa no bucushi, lelo taulefwa.

Mulenga nao aba muli uyu mubili, bamwita umulungulwa, ico wa kulanguluka. Nga ulabifya ukaya mu kucula, pantu ukafwaya ukulabifya nga lilya wali mu mubili cifimbana; ukafilwa, e pa kuculisha. Uwawemye akalayanga no kupupuka pa fikali. Wena alicila na pa kulota, pantu balipeye umubili wakwe uwali nge mbokoshi iyo alebwelelamo. Enda ngo mwela.

Mu kulota, ifwe tulalya no bwali ne nama, wena talya iyoo. Ico ifwe tulila mu ciloto, nico tufwaya ukusansamusha imibili ii tulisha.

Kabili te Kaino mwana Adam iyoo. Ababemba abengi batila e Kaino. Na pa kusosa batila Kaino naisa. Bui uyu te Kaino.

7. ABANTU BALYA INAMA SHAKWA MULENGA

KATUTALE tumone ifyo amalampi tumfwile yabomba. Twalabalilapo ilampi enda nalyo ilyo asanika na mu lupili Chisha.

Ala lelo lyena afuma ukuti atandale mu calo ca Lubemba. Akwapila ne lampi lyakwe ilyabumi ilyabuuta tuutu kwati ni filya ilampi lye shitima libuutisha umo lileya ubushiku. Umo aleya kwati te kasuba ku kubuta kwa cangelo ca lampi wakwe. Ala kuti Nabwalya palya afonkomene mu mputa aleswa katapa, amona cimo cabetesha ngo mwele wa mfula pa menso bya, bya, ena alaelenganya ukuti nalimo imfula yalaisa. Bwa-ngubwangu amona icali cilebyata cafika. Kutu ukwimya amenso ashimpa fye mu muntu ululubele pakati ka mputa.

Uyu muntu asosa ati: "Mayo iwe, finshi uleswa?"

Nabwalya ati: "Mukwai ni katapa uwakuti tuyetobela ubwali, pantu muno nshiku umunani te pa kubuula, e uku tulesaba fishopikisha fine ifi tulelya."

Mulenga: "Leken i ukulya katapa, mapipo ya bana; ubowa nabo matwi ya bafwa."

Nabwalya ati: "Yangu shikulu, kanshi twakulatobela nshi?"

Mulenga ati: "Umunani uli mu mpanga. Mailo mukasanga ninjipaya utululu, mukese mu kusumbulwila mulelya."

Mulenga abwelelamo ku kubika ili lampi, ayabuula limbi ilyo batila imfuti yakwe.

Nabwalya ayasosa umulandu ku bantu ati: "Mulenga nalesha katapa no bowa, asosele ukuti mailo mukayetoola inama mu mpanga. Uwakulalya katapa no bowa alefwa nafyo mu kanwa."

Palya abantu balaitila katapa no bowa.

Kulya Mulenga ele, abuula ilampi lya bubili. Ili lyena imibengelele ya liko e fipolopolo fya mfuti. Yaisula fye ubutanshi bwa cifungalashi. Kutu nga alilosha ulubuto ku Kabanga, inama shonse shiliko ukufika apapelele imibengelele ye lampi, shaikatwa no butanshi, shaba ne cifungalashi mu mishipa yonse, shaba kwati nashilwala, shatutubala no

kututubala, shalaenda fye panonopano. Alipilibwila mu tupinda tonse, nifyo fine inama shaba ishatutubala. Aendauka ne lampi imilundu yonse uku no ku. Impanga yonse inama shalaswa, shakumbwa ne cele cakwa Mulenga munda.

Kuti buleca, abantu bonse imishi yonse basapukila mu mpanga. Aleti fye uyu apa ne nama yakwe alekomaula. Na baice na banakashi kumo nabo bene balekomaula shilya nama shakumbilwe cele munda.

Pa kusumbulwila shilya nama, abantu balebalilapo ukutoota baletootela Mulenga abati: "Nafumbula tata Mulenga Mukulu, mwana Katayi, shimutobe fupa Iya nkoko ne boondo. Shimupa ngo kufwita. We cibwela Luceleŋanga."

Inama shafwile ifi fine umuku wa cibili mu mwaka inkondo ya 1914 yapwile mu 1918. Ishi nama imishi yonse yali ni mu Citilamuto.

8. MULENGA IFYO ENGILA MU NĀANDA YA MUNTU

MULENGA mutandashi musuma. Ilyo uyu mulumendo atandalila abantu, taya mu kubacusha. Eco tutila mutandashi musuma. Kanshi mwalaumfwa ifyo engila mu mayanda ya bantu.

Abaice batatu bali mu tulo mu mushi wa Canakampasa. Abaice abo balicilile pa ciimo ca mabuta-mputi, bali ni bakalume bakwikalila amakombo pa nsaka. Chilufya ali e mwine we tanda, emo ababiye baleisa mu kusendama. Chilufya alota inkalamo ilemutamfya, e pakulapundila ku tolo ati: "Amasense ee, kuno, kulya, ici, owe, owe ee!"

Kasonde na Mwamba babukila fye mu kupunda kwakwa Chilufya. Aba bakalume bati babuke, basunka no munabo uwalelota, elyo balakosha pa mulilo pakuti baleonta. Baikala balalanda ne lyashi. Kuti cilya fye ilyashi lyafukila, bamona iŋanda yabuuta tutu ku ilampi lilya ilyabumi ilyakwa Mulenga. Bamona no mwine alulubele pakati ka ŋanda, uwabuta tuutu, umutali. Afwele ne nsalu iyabuuta tuutu.

Icishele kuli balya bana, kuwa panshi ubukupeme, bafimba

ne minwe pa menso ico bali no mwenso wa kutiina ukulolesha uyu muntu aisaiminina mu ŋanda. No uyu muntu aiminine fye filya fine pa nshita ikalamba. Abaice baleti bacebukila ku mwinsi bamona iciibi icaisalwa. Bapunamina mu mutenge, bamona insonta muntu bashikakile. Abaice amano yapela ico bashishibe uko engilile.

Ukumwishiba nako tabamwishibe, nangu ukumwelenganya ku muntu umo uo bamona iyoo.

Pa kuya ulya mulumendo bamona fye uko aimye lampi, baluba noko aya. Ulya muntu we lampi kuti kalekale baluba nefyo afikile mwa Nakulu Kapembwa. Nakulu Kapembwa e mama na ine wine, na ine wine emo nali, fwe twishikulu twakwe emo twalelala. Cali ni mu mwaka 1930. Na bamayo mwaice abafumine ku Katanga bali ne fumo Iya bubeli, bishile ku kupaapa ku mushi, nabo twali nabo mu ŋanda. Bonse twali mu tulo, uwabalilepo ukubuuka ni Kapambwe. Akoshapo umulilo alaonta. Ati ekale fye panono, amona iciibi caishimpa na kukati ka ŋanda. Kapambwe afwampukila napo tulele. Amona umuntu umutali ne cililampi icayakisha alulubala pakati ka ŋanda. Kapambwe alatushina ifimputwa ukwabula ukusosa, alasunka mama pamo na ba mayo mwaice.

Ala kuti uwabuuka, abukila fye muli Calulubala wakwa Nakaoma.

Mama wena cilya abuuka, aisaishiba uyu muntu. Amwipusha ati: "Tata finshi waisafwaya muno? Watuletela nshi mwana Nakaoma? We lukose lwakomfamina ukwikasha, we upita ngo mwafi watukwa!"

Mulenga nao ayasuka mu kalishiwi kanono ati: "Naisai-katila ifumo ili; uukafyalwamo mukamwinike Mulenga."

Mama bwangubwangu atoota kalupi ati: "Ndi panshi kuli tata walulubala, ciyeyeye munyina wa bonse; cibwela Luceleŋanga."

Ifwe batatu tatusakamene ifyo ulya muntu balelanda na mama, tukupeme fye tulefwaya no kulya ututanda tuku-

pemepo ku mulandu wa mwenso. Pantu twamona ico tusha-
tala atumona.

Kuti cilya bapwa fye ukulanda, twamona ne ciibi caisala
iciine ceka, twaluba na paya lilya limuntu. Twashala tulele
fye tondolo filya fine, no wakukoola teti pabe, asuka mukolwe
wa kutila bwaca alila. Twaumfwa ne nshindo sha bantu
panse. Kanshi ni ba Chilufya baleya mu kukosho mulilo pa
nsaka. Naumfwa basosa abati: "Icililampi cilya ifyo cali
cileyakisha, kwati mweshi atemwa akasuba."

Ine nalibilikisha Chilufya nati: "Mpembeleni bane
mfwale."

Naumfwa Mwamba nao ati: "Mune Cola endesha yama
tukushimikileko ifyo tumwene lelo ubushiku."

Nafwala no kufuma nafuma. Cilya nabasanga pa nsaka,
balanshimikila abati: "Mune umuntu umo ali natwingilila,
umutali na cimo ifi icayaka sanasana."

Awe twabikapo ukulanda ilyashi line ili, kabili batila:
"Ubushiku bwafwe nsifu ne lyashi lileba lya nsifu."

Twakosho mulilo no konta twalaonta, twalalolela bashifwe
bese bonse. Bashifwe basuka balaisa umoumo; bonse tule-
baposhu mucinshimucinshi. Kuti abafika twaiminina, cilya
baikala twati: "Mwashibukeni mukwai."

Bashifwe nabo baletwasuka mucinshimucinshi abati:
"Mwapoleni mwe bana; mwabuka shani?"

Abanensu umushaingile ulya muntu bayasuka abati:
"Tubukile bwino."

Ifwe ne ntungulushi yesu Mateo twati: "Ukuba kweni
bashifwe tubukile bwino, lelo ico tumwene e citupeshe
amano! Umuntu umo umutali natwingilila ubushiku mu
ganda, ali afwele insalu ishabutisha, kabili aciba ne cintu ica-
sanika nga kasuba. Uyu muntu acingilila pambilibili ukwa-
bula umwinshi ukwisuka, no kuya kwakwe kwaciba ifi fine
mukwai."

Na ine nakonkanyapo nati: "Umuntu uwaba ngoyu wine,
naisa na mwa mama. Lelo ifwe acitutumuna iciibi kumo ne

mipindo acishimpa na kukati ka ganda. Aciba na cimo ngomo
mwine mwasosela abanandi, icayakisha nge lampi, ne lampi
lyashalila ukwaka. Bali balanda na mama amashiwi yamo
ifi. Lelo tatwacimwishiba, lelo mama wena aciba alemulumba
na malumbo yamo ifi. Bushe nani, noko aba ni kwi?"

Bakamukwamba bapoka abati: "Ni Mulenga ulya akumbile
nama icele munda, shilya twalile icalo ca Lubemba conse.
Aishile tulesha no kulya katapa no bowa ati; 'katapa mapipo
ya bana, ubowa nabo matwi ya bafwa'."

Naipusha Bakamukwamba nati: "Bushe amulalya katapa
no bowa nga cali shani?"

Abati: "Na ifwe nga twalikumbilwe icele munda nge nama.
Ala ena atila ico alesha ninshi abantu bonse balebeela, pantu
batiina ukufwa. Ico we mwana utile aikala kwi! Ala na ifwe
twaumfwile kuli bashifwe ngefi na imwe tulemwebako, ba-
twebele ukuti aikala mu lupili lwa Chisha. Kabili baleti emo
bamwipaile. Ali ni shima pepo wa mu fipooma na mu mpili
na mu ncengo. Alepepa Chishimba mu Luombe, Kalambo
nao mu Lunzuwa, alepepa na Malunda na Musonda we
Tandwe ne milungu imbi iingi.

"Batushimikile ukuti; paali ifipooma fimofimo ifyaleisuka
nga mayanda ubushiku uyu shima pepo alepepapo, na bantu
baleingila nankwe mukati ka fiyanda ifi. Baleti Chishimba
nao aleisuka, abantu baleingila na mukati ukufika na kuli
Mutumuna na Kaela. (Mutumuna na Kaela e fipooma ifinono,
ifyabela pa mulu wa Chishimba mu Luombe).

"Abati na lelo imito na mamba ya mbalala emo yaba pamo
ne lino lya nsifu. Ne nkunda baletuula shalepupuka palya
pene. Shena tabaleipaya, baleshiposa ishituntulu mu ncengo,
no kwikala emo shaleikala. Efyo pali na pali Kalambo pene."

Mateo nao aipusha ati: "Mwasosa amuti alifwa. Kanshi
uwafwa kuli aisa shani kuli ifwe?"

Abakalamba abati: "Bushe mwali namumumona amakasa
yakwe, nelyo nga mwaya mu ganda mwine, muleyamona
amakasa apo aciminina nayashala nga ifwe fwe bashilafwa.
Atemwa, mwali namumona amenso yeneyene nga aya tu-

kwete? Ngefyo muleti ali engile ukwabula iciibi ukwisuka. Lelo kwaba umuntu uushilafwa ukwingila mu ganda ukwabula ukwisula iciibi? Kabili umunenu apa ali asosele ukuti mwa nakulu mwena ali asensenwina iciibi ku kati pamo ne mipindo, kabili ilyo afuma fyonse fyaisala! Muntu nshi engacita ifya musango uyu uwabumi?"

Mateo ati: "Awe mwandini, tacacipala ku muntu uupeema, caciba fye mu musango wa cimuntu cimbicimbi icitali, icabuuta."

Abakalamba abati: "Kanshi epo wishibile ukuti te muntu mumi, tekatwa na kwikatwa, kabili talya iyoo, pantu ciwa."

Mateo ati: "Kanshi ifi fiwa mutushimikila mu nshimi ukuti; awe ifiwa fyalamutamfya; na cilya mutila caupile Bwalya, lelo ndume yakwe amupaka mu kaoma, alalisha kaya na mu mulu. Iciwa cilya ne fibiye fyalakonka akaoma panuma. Kanshi nafyo fyali bantu?"

Nabo abati: "Ee fyali bantu, icishili muntu nangu icishili mu musango wa bumuntu kuti caupa shani umuntu!"

"Umfweni mwandini mwe bana, ine nali umwaice ilyo Shikofu Motomoto aishile na banankwe. Ambatisho ne shina lya Cesefu, atufundile ati: 'umuntu nga afwa ne sambu likalamba mu mutima, takapokelelwe mu mulu; akapokelelwa na Shetani ciwa. No kupalana bakapalana nao. Ukumfwa umusuma akapokelelwa na Lesa, akalatuusha no kusansamuka muli Lesa imfumu yesu'. Apo pene epo mwishibile mwe bana ukuti ifiwa nafyo bantu abapokelelwa na ciwa mukulu Lushifelo. Abakwa Lesa bapokelelwa na Lesa, bena betwa Abakatifu."

"Kanshi umuntu nga alifwa, abwela mu calo alecusha abantu, mwishibe ukuti umubili alecushishako abantu ashime kuli shikulu wakwe ciwa. Umuntu nga abwela mu busuma, alesosa ne fisuma, mutile atumwa na Lesa. Moneni mwe bana, Mulungu alyashime Malaika Gabriel umubili usuma pakuti ese muno calo balande na Maria. Kabili ku mulu Gabriel taba na mubili iyoo. Ala na ciwa nao efyo acita ku fiwa fibiye. Nomba Mulenga wena tatwaishiba nga ciwa atemwa mwina

Lesa, pantu tasosa ukuti ntuminwe kuli Lesa atemwa ntuminwe kuli ciwa, eco tucitila nefyo atweba. Lelo kwena Mulenga acita ifyakucusha abantu iyoo, acita ifyakubawamina fyeka."

Mateo ico aumfwile mu kufundwa uko umupatili afundile ati: "Kaino mwana Adam aipeye umwaice wakwe Abeli ico amufimbile pa kuwanya kwakwe. Mulungu amulapishe ukwendauka mpanga yonse. Amulaile no kuti uukamwipaya akalapishiwa ukucila Kaino wine. Kanshi nalimo uyu Mulenga e Kaino wine?"

Bakafundisha ba Matiyashi bayankula bebele: "Iyoo, teifyo Mateo. Umfwa bwino. Kaino bamulapishe umumi, talapishiwe ilyo afwile elyo atumwe ku ciwa mu kwisalapishiwa iyoo. Umuntu nga afwa aposwa kwa ciwa, ninshi ulya capwa alambulwa ukulingana ne milimo abombele muno calo."

Kanshi nomba mwamona, abantu bamo batontonkanya ukuti Mulenga wa Mpanga e Kaino, iyoo, Mulenga wa Mpanga ni mwana Katayi, wishu wena taishibikwa. Kaino wena wishu ni Adam, nyina ni Eva. Kanshi balilekana cinecine.

9. APAFUMINE UKWINIKA ISHINA LYA MULENGA

PA NSAKA kamwana Nsemba kaipusha abakalamba akati: "Bushe batini ishina lyandi ilya Mulenga lyafumine kuli uyu wine Mulenga wa Mpanga?"

Ba Mwango bamwasuka abati: "Cinecine waipusha bwino. Amashina yamo yafuma kuli uyu wine mukandi. Ngefi acisa lelo mutile engile mwa mama umwaciba banoko mwaice ne fumo, umwana akafyalwa bakalamwita Mulenga, pantu Mulenga acilike ifumo lilya mu ganda. Pamo pene ngo muntu umo mu lupwa lwabo nga afwa, asha umo uwa mu lupwa ali ne fumo, umwana akafyalwa muli lilye fumo akalaitwa ishina lya mutoto ilya ulya muntu afwile, pantu ashile ifumo lya ulya mwana. Nga ali ni Mulenga, no mwana afyalwa akalaitwa Mulenga. Abantu batila, umupashi wa ulya muntu afwile e wabwelela muli uyu mwana afyalwa.

"Limbi umwana nga afyalwa, nomba aisatampa ukulila,

alalilisha nganshi, abafyashi bakwe kuti baya kuli banakulwibe no kusosa ukuti akana te pa kulila. Nakulu kuti abeba ukuti alelila ishina, e pa kuya ku nganga iyebuke shina. Kano fye abafyalwa babili ubushiku bumo abasendame fumo limo bena tababuka mashina yabo, babeta fye apo pene ukuti ni bam-pundu. No wakonka bampundu nao tamubwelela mupashi no kubukwa tabukwa, bamwita fye Chola. Nalubila aya ma-shina baleinika muno nshiku baleti Bupe, Njelenjeli, awe yena nshishibe."

10. APAFUMINE UKUTI MULENGA AKULYE

KALE sana umulapo wakuti Mulenga andye, Mulenga akulye, abalye etc. takwali iyoo. Balepisha fye umunwe pa mukoshi, basonta na mu mulu abati: "Lesu ku mulu."

Mulenga akulye atampile ku mukote umwanakashi. Bushiku bumo bali pa cibwanse baleisha na banakashi banankwe. Mwalishiba ukuti ilingi fwe bantu twatemwisha ukulanda pa fyapita kale. Kanshi no yu mukalamba aleshimikila abaka-shana ifyo balile inama isho Mulenga akumbile icele munda. Palya pene na namayo umu aibukisha ifyo bakapooli balemulila imbalala, ati: "Mayo kapooli ifyo alendila imbalala mu ibala, awe mwandi teti utemwe!"

Umubiye nao ati: "Awe mayo na ine wine naonaula sana kalundwe mu ibala lyandi, mubulile no wamuti."

Bwangubwangu ulya mukote ati: "Ala eco Mulenga alefikumbile cele munda, eco afililile. Mulenga abalye abo bakapooli balemowanwile ifisabo."

Umbi nao palya ati: "Ala mayo ine bakolwe kuti nga nabalya inyanje, cabulanda, kuti wikete fye amaboko mu mukoshi."

Umukote ulya ati: Nabapela Mulenga abalye."

Umukote mukutula abalye, alefwaya bafwe bwangu nge fyafwile nama shakwa Mulenga ku cele.

Basuka bafuma ku nama, baya ku bantu. Umo ati: "Mayo abantu ifyo banyantawilile fwaka mu ciputu."

Umukote ati: "Nabo bene Mulenga abalye."

Bashima fye ukuya ku kulala, umunabo umu ayasanga ababice nabalya cikanda ilyo bali balesowa bakwindi. Alafula ati: "We ulile cikanda niwe ani?"

Uwakwasuka abula. Umuntu umutima wakalipa, atupa, elyo alalapisha mu mashiwi yene ali omfwile ku mukote ati: "We undilile cikanda Mulenga fye akulye."

Nomba kalilala kalingila aka kamulapisho ka kwa Mulenga akulye.

Nga wabikako amano, uleumfwa pakuti kawe, abanakashi balekasosa ne miku umwanda. Ala banamayo nabo ku kushika ifya musango uyu eko baikale nshikili.

11. UMUNTU ASENDWA NA MULENGA

CALI mu Kabengele, elyo ubowa bwa tente na kabansa na citondo na cinsukwa bwafukwiwe. Nakasofu na banankwe baya ku kunukulo bowa, bali pa mushi pa Kaponyandeke. Basalanganina mu mpanga balanukula, baisusha ne miseke.

Nakasofu amona umulongo wa tente kuntanshi, cilya ati alenukula amona umuntu umu kuntanshi aleluka, teshibe ukuti ni Mulenga wa mpanga, ena ati munandi. Amano ya kuti abanandi bansha tamuli, ena ati ndekonka abanandi panuma, alakonka na Mulenga panuma, aleita no kwita ati: "We munandi twende ku mushi bwalaila, umubiye ulya no kwasuka nakalya, aleya fye cinshinshi. Kunuma ababiye baita banaka fye. Nakasofu akonka ulya mubiye amwene pantashi ati nalimo umunandi ali mu nshila, lelo inshila teti aisange, no kuti asange umubiye wine nakalya fye. Lyena ailuka no kwiluka ukuti naluba. Mulenga alamusanikila ilampi umwakuya, pantu nomba bwaila. Nakasofu aya na ulya alemusanikila. Abanabo bayasosa no mulandu ku mushi. Abantu baima, bafwaya, bafwaya, nakalya. Balisha iqoma bushiku bonse, awe Nakasofu wa kantu teti omfwe, abakile fye ukuya na ulya muntu.

Umuntu nga asendwa na Mulenga wa Mpanga teti apose cintu asendele, kuti aleendauka fye naco nelyo lukuni.

Nakulubantu ulya lilya bwaca, umubiye bali nankwe aya, awe umo aleendauka, atulila ku mushi umbi, nako kwine balitumine amashiwi yakuti Nakasofu naluba. Eko abantu bafumine abamutwele ku mushi kumwabo, e bamupokelako no museke wa bowa.

Umuntu nga alondoka, balafwaya umuti wa kumusamba, abati nga bamuleka fye alaenda ifi fine kuti alamona icinshinga ca kwa Mulenga pe, na limbi line kuti asendwa mu mpanga. Efyo bacitile no kumufutikila. Ifi efyo Mulenga asenda abantu.

12. MULENGA PALI MUSONDA-WE-TANDWE

MUSONDA-we-Tandwe, e cishiba icabela mu calo mwa Mukupa Kaoma mu Bulungu. Kanshi ilyashi lya kupepa kwakwe na limbi ili. Natumfwa kale ukuti talepepela pa ncende imo iyoo, kanshi natumfwe na pamo ifyo alecita.

Pakubala natumfwe bwino uyu mulandu we Tandwe. Musonda lishina lya muntu, Itandwe cimbicimbi fye. Lishiwi ilyatula ku kwandalala. Naco icayandalala, cilanduluka. Musonda-we-Tandwe cishiba icabela mu nika batila Musonda. Pa cishiba cine ici napo Mulenga alepepapo mu calo ca Bulungu nga mwawa ifishimu Mumpa, ati epakuti abantu bakabweleko umutende bonse, kwikayafwila nelyo umo.

Ici cishiba cena cayandalilwa ne fyani mpanga yonse, pakati kuti e pashala fye utumenshi kwati ni mulamba. Lelo nga aepapapo, icani conse cayandililapo, cayanduluka catanda-buka, caba nomba cishiba icabuuta tutu icikalamba. Uwale-ngelapo amona panshi palepita insofu, imitumba ya nsalu, inkunda na fimbipo. Fyonse ifi kuti filepikauka mukati ka menshi. Abantu baleyako no kutamba, lelo mu nika ilya tabalenyamo, nangu ukupashanya imililile ya tuni, kuti uwa-cite fi afwa.

Na nombaline muli iyi nika kuti wayasanga ulufuba no mwala wa nsalu iyakashika mukati ka lufuba. Kabili taca-

ndalalapo balemoneka, bacisha ifyo fine, kano ukwanduluka kwena balamonako. Mu nshiku shino calileka, pantu tapaba waishiba ukupepapo, incende yena epo icili no lufuba no mwala filya fine, caikala icayandalala.

Abakalamba abati pawilile Umwaushi umo uwatile njabulepo insalu. Aba Baushi bafumine kumwabo bali babili. Ilyo bafikile palya basangile mwine mushi Mulambi napepapo, nacanduluka. Cabu ebele Cibuye, cinshi tulungeme ku Lupa?

Umubiye ati: "Cuma tulungeme nga finshi fimbil!"

Cabu ati: "Ngefi fili mu menshi bushe te nsalu ishi?"

Cibuye: "Ee ni nsalu."

Cabu: "Natwabule tubwelelemo kumwesu."

Cibuye ati: "We mwaume we shimona ulufuba ulu ne nsalu iyakashika, ala milungu iyi te nsalu, tecuma cinecine, kuti twafwa, ngefyo abenecalo bashafibula afiba fyuma fine-fine!"

Cabu ati: "Kutumpa fye Balungu." Awe aiposapo, aibila, ca yandalala no kwandalala. Umubiye aya na ku mushi kwa Mulambi, amushimikila no mulandu.

Mulambi aima baya na ulya Mwaushi ashelepo, aepapapo, awe cayanduluka, bamona fye Cabu aleluka, akonkele nsofu panuma ne mfuti ekete ku minwe, ali kwati alelase nsofu. Baeba Cibuye abati: "Kabiye, mona umubiyo nafwa, uyu wamona mupashi wakwe fye.

Nkamushimikila na fimbil kuntanshi.